

Eduskunnan talousvaliokunta 8.2.2023**Asia: K 24/2022 vp Ilmastovuosikertomus 2022**

Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy kiittää mahdollisuudesta lausua Ilmastovuosikertomuksesta 2022. Lausunnossa esitetään yleisiä huomioita sekä arvioita tulevaisuuden kehityksistä perustuen VTT:n koordinoimiin HIISI- ja HIISI-jatkohankkeisiin^{1,2}, joissa laadittiin taustaselvitykset Suomen keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelman sekä ilmasto- ja energiastrategian tueksi.

Ilmastovuosikertomus 2022 on erinomainen kokonaisuus ja esittää selkeästi, kuinka kasvihuonekaasujen (KHK) päästöt ja poistumat ovat kehittyneet tilastoaineiston perusteella sekä kuinka hyvin näiden kehitykset ovat linjassa ilmasto- ja energiapolitiittisten tavoitteiden kanssa. Ilmastovuosikertomusta on vuosien saatossa kehitetty ja laajennettu perustuen saatuun palautteeseen ja eduskunnan linjausten mukaisesti. VTT pitää myös hyvänä, että ilmastovuosikertomuksen kehittämistarpeet on huomioitu 1.7.2022 hyväksytyn ilmastolain uudistuksessa.

Kasvihuonekaasupäästöjen kehityksen arviointi tilastoaineiston avulla

Päästökehityksen raportoinnissa esitetään kattavasti päästöinventaarit, joita verrataan kaudelle 2013–2020 asetettuihin velvoitteisiin (luvut 2-3). Päästökehityksen taustalla olevia syitä ei kuitenkaan juurikaan tarkastella muuten, kuin asetettujen päästötavoitevelvoitteiden näkökulmista. Näin ollen ei myöskään ole laadittu arvioita ilmasto- ja energiapolitiittisten toimien tehokkuudesta ja vaikuttavuudesta. VTT haluaakin korostaa menneen kehityksen, eli ex-post-vaikutusarvioiden tärkeyttä. Ilmasto- ja energiapolitiikan vaikutusarvioissa (esim. HIISI-hankkeet) tyypillisesti keskitytään ainoastaan uusien politiikkatoimien ex-ante vaikutusarvioihin oletetuissa tulevaisuuden kehityspoluissa. Jatkossa vaaditaan yhä tiukempaa ohjauspolitiikkaa erityisesti taakanjakosektorille ja on tärkeää, että pystymme todentamaan myös nykyisten politiikkatoimien vaikuttavuuden ja oikeudenmukaisuuden. Päädettyissä politiikkatoimissa voi ilmaantua ristikkäisvaikutuksia, joilla on kokonaiskestävyyden näkökulmasta jopa haitallisia vaikutuksia, jotka olisi hyvä tunnistaa riittävän ajoissa.

Päästökehityksen arvioinnissa on lisäksi tärkeää, että tiedonkeruuta ja tilastointia kehitetään ja niihin varataan riittävät resurssit. Erityisesti taakanjakosektorin päästöjen raportointiin VTT toivoo läpinäkyvämpää ja yksityiskohtaisempaa tilastointia. Työkonekannan tilastoinnin puutteet ovat toisaalta esimerkki tilastointiin liittyvistä puutteista. Jatkossa on yhä kasvava tarve myös kuntien ja alueiden KHK-päästöjen yksityiskohtaisemmalle tilastoinnille.

Kasvihuonekaasupäästötavoitteet ja niiden saavuttamisen arviointi

Ilmastovuosikertomuksessa 2022 on tarkasteltu ilmastolain mukaisten 2030 ja 2035 päästö- ja hiilineutraaliustavoitteiden saavuttamista VTT:n koordinoiman Hiilineutraali Suomi 2035 – ilmasto- ja energiapolitiikan toimet ja vaikutukset (HIISI) -hankkeen¹ sekä sen jatkoselvityksessä² laadittujen skenaarioiden perusteella (luku 4). Ilmastovuosikertomuksessa esitetään, että käytettyjen skenaarioiden pohjalta voidaan arvioida, että päästökauppa- ja taakanjakosektoreiden toimet ovat riittävät päästövähennystavoitteiden saavuttamiseksi. HIISI-jatkoselvityksen tulosten perusteella VTT kuitenkin arvioi niin sanotun päästökuilun suuruudeksi kokonaispäästöjen osalta 2–4 Mt CO₂-ekv vuosina 2030–2035 ja vastaavasti taakanjakosektorin osalta 0,7–1,3 Mt CO₂-ekv., kun taakanjakosektorilla oletetaan täysimääräinen joustojen käyttö.

¹ Koljonen ym. 2021. Hiilineutraali Suomi 2035 – ilmasto- ja energiapolitiikan toimet ja vaikutukset (HIISI). Synteesiraportti - Johtopäätökset ja suositukset. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:62. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-257-2>

² Koljonen ym. 2022. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ilmasto- ja energiapolitiittisten toimien vaikutusarviot: Hiilineutraali Suomi 2035 (HIISI) -jatkoselvitys. VTT Technology 402. <https://publications.vtt.fi/pdf/technology/2022/T402.pdf>

Ilmastovuosikertomuksessa todetaan, että päästötavoitteiden saavuttamiseen liittyy merkittävää epävarmuutta. VTT haluaa korostaa, että HIISI- ja HIISI-jatkoselvitysten kaikki laskelmat on toteutettu ennen Venäjän hyökkäystä Ukrainaan, jonka vuoksi laskelmat tulisi päivittää huomioden erityisesti muutokset energian hankinnassa ja energiahyödykkeiden hinnoissa, mutta myös laajemmin investointiympäristön muutoksissa. Lisäksi maankäyttösektorin päästö- ja nielukehityksissä on tapahtunut merkittävä muutos, jonka perusteella voimme arvioida, että päästökuilun suuruus kasvaa entisestään ilman merkittäviä ilmasto- ja energiapolitiittisia lisätoimia. Toisaalta tuulivoiman ja vetyyn liittyvät investoinnit ovat kehittyneet nopeammin, kuin mitä HIISI-skenaarioissa oli osittain oletettu. Ilmastovuosikertomuksessa todetaan, että skenaariot päivitetään tulevinä vuosina, mutta VTT haluaa korostaa päivityksen tarpeen kiireellisyyttä.

Yleiset huomiot ja jatkokehityskohteet

Ilmastovuosikertomuksesta on kehittynyt verrattain laaja kokonaisuus, jonka vuosittainen laatiminen vaatii resursseja. VTT esittääkin, että ilmastovuosikertomus voisi sisältää tiivistetyn yhteenvedon päästökehityksestä sekä arviot päästötavoitteiden saavuttamisista, jonka lisäksi ilmastovuosikertomus voisi syventyä muutamiin, vuosittain vaihtuviin keskeisiin teemoihin.

Ilmastotoimilla on kiire, mutta samalla tulisi panostaa systemaattiseen ja kokonaisvaltaiseen tulevaisuuden ennakkointiin, mukaan lukien vihreän siirtymän investointien, TKI-panosten sekä politiikkatoimien vaikuttavuuksien arvioinnit. VTT yhtyykin eduskunnan käsitykseen siitä, että tulevissa ilmastovuosikertomuksissa olisi perusteltua tarkastella ilmasto- ja talouspolitiikan yhteyksiä. Ilmastovuosikertomuksessa 2022 korostetaan ilmastopolitiikan kustannustehokkuutta (luku 8), mutta samalla tulee muistaa, että kustannus-hyöty-arviot voivat muuttua nopeasti markkinoiden ja teknologioiden kehitysten myötä. Vihreä siirtymä avaa Suomelle merkittäviä mahdollisuuksia, mikäli investoinnit osataan kohdentaa arvonalisää kasvattaviin hankkeisiin, joilla samalla lisätään resurssitehokkuutta ja edistetään biodiversiteetin kehitystä.

Tulevinä vuosina ilmastovuosikertomuksen merkitys tulee korostumaan, kun vuodelle 2030 asetetut KHK-päästötavoitteet tiukkenevat ja vuoden 2035 hiilineutraalisuustavoite lähestyy. Ilmastovuosikertomus on siten tärkeä työkalu siirryttäessä kohti kestäväää ja oikeudenmukaista hiilineutraalia yhteiskuntaa.

Espoossa 7. helmikuuta 2023

Tiina Koljonen
Research Team Leader
Scenario planning to carbon-neutrality

Jussi Manninen
Executive Vice President
Carbon neutral solutions